

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De nieuwe sluiers van Themis
Nieuwenhuis, J.H.

Citation

Nieuwenhuis, J. H. (1990). De nieuwe sluiers van Themis.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3210>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3210>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Redactionele kanttekeningen

De nieuwe sluiers van Themis

Een van de eerste berichten over het uiterlijk van Themis is te vinden in de *Attische Nachten* van Aulus Gellius, een chroniqueur uit de tweede eeuw na Christus. Te oordelen naar het portret dat Gellius schildert, bezit zij een scherpe, doordringende blik waarmee zij de wettelozen de stuipen op het lijf jaagt, en de rechtvaardigen vertrouwen schenkt.¹ Van een blinddoek geen spoor.

Het beeld van de maagdelijke Rechtvaardigheid die geblinddoekt een weegschaal vasthoudt, dateert eerst uit de zestiende eeuw, al is de blinddoek een symbool van veel oudere wijsheid: een der spreuken van koning Salomon: 'Aanzien des persoons in het bericht is verkeerd'.² Rechtspraak dient te geschieden zonder aanzien des persoons. De rechter moet *ieder* het zijne geven, en niet slechts zijn neven en nichten.

Themis met of zonder blinddoek? De Leidse bouwmeester deinsde terug voor deze keuze, en plaatste van beide versies een exemplaar op het Gravensteen. Een juist besluit, want enerzijds moet de rechter afzien van eigen voorkeur voor deze of gene partij, maar anderzijds dient hij, bij de vaststelling van wat redelijkheid en billijkheid eisen, wel de gelijk zijn oog te richten op 'de persoonlijke belangen, die bij het gegeven geval zijn betrokken' (art. 3:12 NBW).

De sluier biedt meer mogelijkheid tot subtiel ogenspel dan de blinddoek. Twee modellen voor een sluier dingen thans naar de gunst van Themis. Beide zijn ontworpen om een beter zicht te krijgen op de andere pool van 'ieder het zijne'. Hoe kan worden vastgesteld wat het zijne is dat aan eenieder moet worden toegeedeeld?

De zeer invloedrijke *Theory of Justice* van Rawls doet hiervoor een beroep op de sluier der onwetendheid: 'The principles of justice are chosen behind a veil of ignorance'.³

Welke rechtvaardigheidsprincipes zouden de hypothetische stichters van een hypothetische samenleving overeenkomen in het hypothetische geval dat zij in onwetendheid zouden verkeren omtrent hun talenten en maatschappelijke positie, zodat 'no one is in a position to tailor principles to his advantage'.⁴ Het aldus overeengekomen resultaat vertoont een klassiek Kantiaans profiel: Voor iedereen een gelijk recht op een zo groot mogelijke vrijheid, voor zover verenigbaar met een zelfde vrijheid voor alle anderen.⁵

Door de aanhangers van de rechtseconomie wordt Themis een andere sluier voorgesteld. Laat U bij de allocatie van rechten leiden door de onzichtbare hand van de markt. Richtsnoer dient te zijn het resultaat dat zou zijn bereikt op een hypothetische markt waar alle transacties kosteloos verlopen. Verleen de drinkwaterbedrijven een recht op schoon rivierwater, dat niet door bentazonlozingen is vervuild, indien, en alleen indien aannemelijk is dat in een dergelijke rimpelloze marktsituatie de gezamenlijke drinkwaterbedrijven zouden zijn overeengekomen de lozingen af te kopen door het vervuilende bedrijf een zuiveringsinstallatie aan te bieden, omdat deze oplossing goedkoper is dan wanneer het rivierwater door ieder van de drinkwaterbedrijven zou worden

1 *Attische Nachten* XIV, 4

2 Spreuken 24, 23

3 J. Rawls, *A Theory of Justice* par. 3

4 o.c. par. 24

5 o.c. par. 11

gezuiverd. De onzichtbare hand van het marktmechanisme wijst onfeilbaar naar 'the cheapest cost avoider'; en deze figuur vormt de spil van datgene waar het volgens de rechtseconomie om gaat: de efficiëntie van het recht.

Blinddoek en sluier zijn metaforen die op pregnante wijze uitdrukking geven aan de noodzaak van objectivering van het rechtsoordeel. Subjectieve insluipsels moeten worden geweerd. Wat is schoon rivierwater waard? Laat het antwoord niet afhangen vande subjectieve beleving van deze of gene rechter, maar leg het oor te luisteren bij een objectief forum: de markt. De waarde van schoon rivierwater is de prijs die de markt bereid is te betalen. Aan de andere kant: de objectiviteit van een criterium is nog geen garantie voor zijn deugdelijkheid. Het zou goed kunnen zijn dat voor de onzichtbare hand van de markt geldt wat Oscar Wilde in geheel ander verband opmerkte 'he knows the price of everything, and the value of nothing'.

Voordeel van sluiers is dat zij niet alleen terzijde geschoven kunnen worden maar ook kunnen worden gecombineerd. De rechtvaardigheid geconcipieerd achter 'the veil of ignorance' van Rawls leidt tot het gelijkheidsbeginsel. Maar betekent dit dat positieve discriminatie nimmer gerechtvaardigd is, ook niet als zou worden aangetoond dat een gericht voorrangbeleid een groot maatschappelijk rendement zou opleveren? Door deze actuele vraag krijgt de spanning opgeroepen door de beide volzinnen van het eerste artikel van de Declaration des droits de l'homme et du citoyen een hernieuwd belang. 'Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droit. Les distinctions sociales ne peuvent être fondées que sur l'utilité commune'

De onzichtbare hand van de markt geeft wel aanwijzingen ter verhoging van het rendement door de schadekosten zo laag mogelijk te houden, maar laat het volstrekt afweten als het gaat om de rechtvaardigheid van een en ander. Themis mag pas ingaan op de avances van de rechtseconomen als in die kringen niet langer achteloos wordt voorbijgegaan aan het nut van de rechtvaardigheid voor het recht.

J.H.N